

Predgovor

§1 Objašnjenje, kako se ono po običaju daje u predgovoru na početku nekog spisa – o svrsi koju je autor u njemu sebi postavio, kao i o povodima i o odnosu u kojem on smatra da spis stoji spram drugih ranijih ili istovremenih obrada istoga predmeta – čini se da je kod filozofijskog spisa ne samo suvišno nego radi naravi stvari čak neprimjereno i svrsi protivno. Jer kako i što bi dolikovalo reći o filozofiji u nekom predgovoru – primjerice, historijski *navod* tendencije i stajališta, općeg sadržaja i rezultata, veza tvrdnji i jamstava koji se nasumce izriču o onom istinitom – ne može vrijediti za način na koji valja prikazati filozofijsku istinu. Budući da je filozofija bitno u elementu općenitosti, koja u sebi uključuje ono posebno, nastaje u njoj više negoli u drugim znanostima privid kao da bi u svrsi ili u zadnjim rezultatima bila izražena sama stvar, i to čak u svojoj savršenoj biti, spram koje je izvođenje zapravo ono nebitno. Nasuprot tomu, u općoj predodžbi toga što je primjerice anatomija, recimo poznavanje dijelova tijela promatranih u njihovu neživu postojanju, vlada uvjerenje da se još ne posjeduje sama stvar, sadržaj te znanosti, nego da se osim toga valja potruditi i oko onog posebnog. – Nadalje, kod takvog agregata spoznajā, koji ne nosi s pravom ime znanosti, konverzacija o svrsi i tomu sličnim općenitostima obično se ne razlikuje od historijskog i bespojmovnog načina na koji se također¹ govori o samom sadržaju, o tim živicima, mišićima i tako dalje. Nasuprot tomu, kod filozofije bi nastala nejednakost kad bi se rabio takav način, a on bi se sam od sebe pokazao nesposobnim za shvaćanje istine.

---

¹ „obično se ne razlikuje od ... načina na koji se također“ – A: „je različita od načina na koji“

§2 Tako se i određivanjem odnosa, za koji neko filozofijsko djelo vjeruje da ga ima spram drugih nastojanja oko istog predmeta, uvlači neki strani interes i zamračuje ono o čemu se radi pri spoznaji istine. Kao što mnijenju suprotnost istinitog i lažnog postaje čvrstom, tako ono također običava očekivati ili pristanak ili proturječje spram nekog postojećeg filozofijskog sistema te u objašnjenju o njemu vidjeti ili samo jedno ili drugo. Različitost filozofijskih sistema ono ne poima toliko kao napredujući razvitak istine koliko u različitosti vidi samo proturječje. Pupoljak iščekava u procvjetavanju cvijeta i moglo bi se reći da je onaj ovime opovrgnut; jednako se tako u plodu cvijet proglašava lažnim postojanjem biljke i kao njezina istina stupa onaj na mjesto ovoga. Te se forme ne samo razlikuju nego se i potiskuju kao međusobno nepodnošljive. No njihova ih tekuća narav ujedno čini momentima organskog jedinstva, u kojem se one ne samo ne pobijaju, nego je jedno isto tako nužno kao i drugo, pa ta jednaka nužnost tek sačinjava život cjeline. No proturječje spram nekog filozofijskog sistema dijelom samo sebe obično ne poima na taj način, a dijelom ga i shvaćajuća svijest obično ne umije osloboditi ili ga održati slobodnim od njegove jednostranosti pa u liku onoga što se čini spornim i međusobno protivnim obično ne spoznaje uzajamno nužne momente.

§3 Zahtjev za takvim objašnjenjima kao i njegova zadovoljenja mogu se pričinjati² kao bavljenje onim bitnim. U čemu bi nutrina nekog filozofijskog spisa mogla više biti iskazana negoli u njegovim svrhama i rezultatima, i po čemu bi ovi mogli biti određeni spoznati negoli po njihovoj različitosti od onoga što dotično doba i inače proizvodi u istoj sferi? No ako takvo djelovanje treba važiti kao nešto više negoli početak spoznavanja, ako treba važiti kao zbiljsko spoznavanje, onda ga doista valja pribrojiti iznalascima za zaobilaženje same stvari i za povezivanje ovog dvojeg: privida ozbiljnosti i nastojanja oko nje i zbiljske prištete istoga. – Stvar naima nije iscrpljena u svojoj *svrsi*, nego u svojem *izvođenju*, i nije *rezultat zbiljska* cjelina, nego je on to skupa sa svojim posta-

² „mogu se pričinjati“ – A: „čine se možda“

janjem; svrha za sebe je ono neživo opće, kao što je tendencija puko tjeranje kojemu još nedostaje njegova zbiljnost, a goli je rezultat leš koji je tu tendenciju³ ostavio za sobom. – Isto tako je *različitost* zapravo *granica* stvari; ona je tu gdje stvar prestaje, ili ona je to što ova nije. Takva nastojanja oko svrhe ili rezultata, kao i ona oko različitosti i oko prosudbi jednog i drugog, stoga su lakši posao nego što se možda čini. Jer umjesto da se bavi samom stvari, takvo je djelovanje uvijek iznad nje; umjesto da u njoj boravi i sebe u njoj zaboravi, takvo znanje poseže uvijek za nečim drugim, i zapravo ostaje pri samome sebi umjesto da bude pri stvari i njoj se preda. – Najlakše je prosuđivati ono što je sadržajno i jedro, teže je to shvatiti, a najteže je ono što ujedinjuje prosudbu i shvaćanje: proizvesti njegov prikaz.

§4 Obrazovanje i izlaženje iz neposrednosti supstancijalnog života uvijek će morati započinjati stjecanjem spoznaje *općih* načela i gledišta, što znači prvo se samo uspeti do *misli* o stvari *uopće*, ništa manje potkrijepiti je ili opovrći razlozima, konkretnu i bogatu puninu shvatiti prema određenostima te umjeti dati o stvari pravi odgovor i ozbiljnu prosudbu. No taj početak obrazovanja prije svega će ustupiti mjesto ozbiljnosti ispunjenog života koja uvodi u iskustvo same stvari, a ako k tomu pridode još i to da ozbiljnost pojma siđe u njezinu dubinu, tada će takvo poznavanje i prosuđivanje zadržati svoje dolično mjesto u konverzaciji.

§5 Istinski lik u kojem istina egzistira može biti jedino njezin znanstveni sistem. Suradivati na tome da se filozofija približi formi znanosti, – cilju da može odložiti svoje ime *ljubavi* prema *znanju* i biti *zbiljskim znanjem* – ono je što sam sebi postavio u zadaću. Unutrašnja nužnost da znanje bude znanost leži u njegovoj naravi, a zadovoljavajuće objašnjenje o tome jedino je prikaz same filozofije. *Vanjska* pak nužnost, ukoliko se ona shvaća na općenit način te ne uzimajući u obzir slučajnost osobe i individualnih povoda, isto je što i ona *unutrašnja*, naime⁴ u onom obliku kako vrijeme predstavlja postojanje svojih momenata. Pokazati

³ „tendenciju“ – A: „nju“

⁴ „naime“ nedostaje u A

da je došlo vrijeme uzdignuća filozofije do znanosti bilo bi stoga jedino istinsko opravdanje pokušajā koji imaju tu svrhu, jer ono bi razložilo njezinu nužnost⁵, štoviše, ono bi⁶ ujedno postiglo tu svrhu.

§6 Time što je istinski lik istine stavljen u tu znanstvenost⁷ – ili, što je isto, time što se tvrdi kako istina ima element svoje egzistencije jedino u *pojmu* –, znam da se čini kako to stoji u proturječju s jednom predodžbom i njezinim posljedicama koja je koliko drska toliko i raširena u uvjerenju našeg doba. Zato se čini da objašnjenje o tom proturječju nije suvišno, iako ono ovdje ne može biti ništa drugo doli uvjeravanje, kao što je to također ono protiv čega je ovo usmjereno. Ako naime ono istinito egzistira samo u onome ili štoviše samo kao ono što se naziva sad zorom, sad neposrednim znanjem apsoluta, religijom, bitkom – koji nije u centru božanske ljubavi, nego je sâm njezin bitak – onda se, naprotiv, odatle za prikaz filozofije istodobno zahtijeva suprotnost forme pojma. Ono apsolutno ne treba pojmiti, nego osjetiti i zreti, njegov osjećaj i zor, a ne njegov pojam, trebaju voditi glavnu riječ i biti izrečeni.

§7 Shvati li se pojava nekog takvog zahtjeva prema njegovoj općenitijoj svezi i sagleda na stupnju na kojem *samosvjesni duh danas* stoji, onda je on iznad supstancijalnog života, koji je inače vodio u elementu misli, – iznad te neposrednosti svoje vjere, iznad zadovoljenosti i sigurnosti one izvjesnosti koju je svijest posjedovala u svojem pomirenju s biti i s njezinom općom, unutrašnjom i vanjskom prisutnošću. Duh nije uzašao samo iznad toga u drugi ekstrem svoje bez-supstancijalne refleksije u samoga sebe, nego i iznad nje. Njegov bitni život za njega nije samo izgubljen; on je također svjestan toga gubitka i konačnosti, koja je njegov sadržaj. Odvraćajući se od taloga, priznajući i prezirući svoje loše stanje, on sada zahtijeva od filozofije ne toliko *znanje* onoga što on *jest*, koliko da istom kroz nju opet prispije do uspostave one supstanci-

⁵ „njezinu nužnost“ – A: „nužnost iste“

⁶ „štoviše, ono bi“ – A: „jer bi, štoviše, ono“

⁷ „tu znanstvenost“ – A: „znanstvenost“

jalnosti i jedrine bitka. Toj dakle potrebi ona ne treba toliko otvoriti zatvorenost supstancije te nju uzdići k samosvijesti, ne treba toliko vratiti kaotičnu svijest⁸ natrag k mišljenom redu i k jednostavnosti pojma, nego štoviše sabrati uposebljenja misli, potisnuti razlučujući pojam te uspostaviti *osjećaj* biti, pružiti ne toliko *uvid* koliko *pobožnu okrjepu*. Ono lijepo, sveto, vječno, religija i ljubav jesu mamac koji se zahtijeva kako bi se pobudila želja da se zagriže; ne pojam nego ekstaza, ne hladno napredujuća nužnost stvari, nego vrijuće oduševljenje treba biti držanje i napredujuće širenje bogatstva supstancije.

§8 Tom zahtjevu odgovara napregnuto nastojanje, koje se pokazuje gotovo revnosnim i razdražljivim, da se ljudi istrgnu iz utonulosti u ono osjetilno, prosto i pojedinačno te da im se pogled usmjeri gore k zvijezdama; kao da bi oni, posve zaboravljajući ono božansko, ostali na tome da se poput crva zadovoljavaju prašinom i vodom. Osim toga oni su nebo opremili prostranim bogatstvom misli i slikā. Značenje svega što jest nalazilo se u svjetlosnoj niti kojom je bilo privezano za nebo; umjesto da boravi u *ovoj* prisutnosti, pogled je po toj niti klizio ponad nje tamo gore k božanskom biću, k nekoj, ako se tako može reći, onostranoj prisutnosti. Oko duha moralo se na silu usmjeravati na ono zemaljsko i zadržavati pri njemu; i bilo je potrebno mnogo vremena da se ona jasnoća koju je imalo samo ono nadzemaljsko unese u tupost i smušenost u kojoj se nalazio smisao ovostranog te da pozornost na ono prisutno kao takvo, koja se nazivala *iskustvom*, bude uvažena i učinjena zanimljivom. – Sada se čini da postoji nužda za onim suprotnim, da je smisao toliko čvrsto ukorijenjen u onom zemaljskom⁹, da je potrebna jednaka sila kako bi ga se uzdiglo ponad njega. Duh se pokazuje tako siromašnim da se čini kako on, poput putnika koji u pješčanoj pustinji žudi za običnim gutljajem vode, radi svoje okrjepe žudi samo za oskudnim osjećajem onog božanskog. Na tome što je duhu dostatno mora se izmjeriti veličina njegova gubitka.

⁸ A: „njezinu kaotičnu svijest“

⁹ A: „u ono zemaljsko“

§9 Ova skromnost u primanju ili štedljivost pri davanju ne dolikuje¹⁰ znanosti. Tko traži samo pobožnu okrjepu, tko žudi za tim da zemaljsku mnogostrukost svojega¹¹ opstanka zavije u maglu i čezne za neodređenim užitkom te neodređene božanskosti, neka promotri gdje će to naći; lako će sâm naći sredstva da si nešto zaneseno uobražava i time se uznosi. No filozofija se mora čuvati toga da ushtjedne biti pobožno okrjepljujuća.

§10 Ta skromnost koja se odriče znanosti još manje smije zahtijevati da je takvo oduševljenje i mutnoća nešto više negoli znanost. Taj proročki govor smatra da ostaje ravno¹² u središtu i u dubini, on s prezirom gleda na određenost (*horos*) i namjerno se drži daleko od pojma i nužnosti kao i od refleksije koja tobože prebiva samo u konačnosti. Ali kako postoji prazna širina tako i prazna dubina, kako¹³ ekstenzija supstancije, koja se izljuje u konačnu mnogostrukost bez snage da je drži skupa, tako i besadržajni intenzitet, koji se drži kao puka snaga bez širenja pa je isto što i površnost. Snaga duha samo je toliko velika koliko je njezino izvanjštenje, njegova dubina samo toliko duboka koliko se on u svojem izlaganju usuđuje raširiti i izgubiti sebe. Ujedno, kada se to bespojmovno supstancijalno znanje pravi da je svojstvenost samstva utopilo u biti te da istinski i sveto filozofira, ono sebi prikrija to¹⁴ da, umjesto da bude predano Bogu, prezirući mjere i određenje štoviše samo pušta da čas u njemu samome vlada slučajnost sadržaja, a čas u sadržaju njegova samovolja. – Prepuštajući se nesputanom vrenju supstancije, oni misle da su zastiranjem samosvijesti i odustajanjem od razuma *Njegovi*, oni naime kojima Bog u snu daje mudrost; doista, to što oni tako u snu začnu i rode, zato i jesu snovi.

§11 Uostalom nije teško vidjeti da je naše vrijeme vrijeme rođenja i prijelaza k novom razdoblju. Duh je prekinuo s dosadašnjim

¹⁰ A: „ipak ne dolikuje“

¹¹ „zemaljsku mnogostrukost svojega“ – A: „svoju zemaljsku mnogostrukost“

¹² A: „upravo ravno“

¹³ A: „, kako“. B: „; –“

¹⁴ „to“ nedostaje u A

svijetom svojeg postojanja i predstavljanja te se sprema potopiti to u prošlost radeći na svojem preoblikovanju. On doduše nikad nije na miru, nego se nalazi u uvijek napredujućem kretanju. Ali kao što kod djeteta nakon dugog spokojnog hranjenja prvi udisaj prekida onu postupnost puko uvećavajućeg napredovanja – kvalitativni skok – i dijete je sad rođeno, tako duh koji sebe obrazuje polako i tiho sazrijeva ususret novomu liku, otkida jedan za drugim djelić zgrade svojeg prethodnog *svijeta*, čije je podrhtavanje nagoviješteno samo pojedinačnim simptomima; lakomislenost i dosada, koje se ustaljuju u onom postojećem, i neodređena slutnja nečeg nepoznatog samo su prvi glasnici toga da je nešto drugo na pomolu. To postupno mrvljenje, koje nije promijenilo fizionomiju cjeline, biva prekinuto uzlaskom koji – poput munje – odjednom uspostavlja obličje novoga svijeta.

§12 Samo, to novo nema potpunu zbiljnost, jednako kao ni upravo rođeno dijete; i bitno je da to ne ostane izvan pozornosti. Prvi nastup tek je njegova neposrednost ili njegov pojam. Kao što zgrada nije završena kad je položen njezin temelj, tako ni postignuti pojam cjeline nije cjelina sama. Tamo gdje želimo vidjeti hrast u snazi njegova debla, u raširenosti njegovih grana i u masi njegova lišća nismo zadovoljni ako nam se umjesto njega¹⁵ pokaže žir. Tako ni znanost, kruna jednog svijeta duha, nije dovršena u svojem početku. Početak novog duha produkt je dalekosežnog i korjenitog prevrata mnogostrukih oblika obrazovanja, cijena višestruko zamršenog puta te isto tako višestrukog naprezanja i truda. On je cjelina koja se i iz sukcesije kao i iz svojeg širenja vratila natrag u sebe, nastali *jednostavni pojam* cjeline. No zbiljnost te jednostavne cjeline sastoji se u tome da se ona obličja koja su postala momentima opet iznova razvijaju i uobličuju, ali u svojem novom elementu i u novonastalom smislu.

§13 Dok je, s jedne strane, prva pojava novog svijeta samo tek cjelina uvijena u svoju *jednostavnost* ili njezin opći temelj, svijesti je nasuprot tomu u sjećanju još prisutno bogatstvo prethodnog postojanja. Na novom liku koji se pojavljuje svijest primjećuje

---

¹⁵ AB: „na tom mjestu“

da nedostaje širenje i uposebljenje sadržaja; no još više primjećuje da nedostaje izobrazba forme po kojoj razlike bivaju¹⁶ sa sigurnošću određene i raspoređene u svoje čvrste odnose. Bez te izobrazbe nedostaje znanosti opća *razumljivost* pa se pričinja ezoteričkim posjedom ponekih pojedinaca; – ezoteričkim posjedom: jer ona je istom prisutna samo u svojem pojmu ili kao svoja nutrina; ponekih pojedinaca: jer njezina neraširena pojava čini njezino postojanje pojedinačnim. Tek ono što je potpuno određeno ujedno je egzoterično, pojmljivo, sposobno da bude naučeno i da bude svojinom svih. Razumska forma znanosti svima je ponuđen i za sve ujednačen put k njoj, a prispjeti razumom do umskog znanja pravedan je zahtjev svijesti koja pristupa znanosti; razum je naimišljenje, čisto ja uopće; a ono razumsko je ono već poznato i zajedničko znanosti i neznanstvenoj svijesti, po čemu ova druga uzmaže neposredno ući u onu prvu.

§14 Znanost koja tek počinje i još dakle nije dospjela ni do potpunosti detalja niti do savršenosti forme izložena je zbog toga prijekor. No ako taj treba pogoditi njezinu bît, onda bi on bio isto tako nepravedan kao što je nedopustivo ne htjeti priznati zahtjev za onom izobrazbom. Čini se da je ta suprotnost glavni čvor na kojem znanstveno obrazovanje u sadašnjem vremenu bezuspješno radi i u što se još nedostatno razumije. Jedan dio inzistira na bogatstvu materijala i na razumljivosti, drugi pak to u najmanju ruku prezire i inzistira na neposrednoj umnosti i božanskosti. Ako je ovaj dio i ušutkan, bilo samo snagom istine ili također žestinom drugoga, te ako bi se on osjetio nadjačanim s obzirom na temelj stvari, on zato ipak nije zadovoljen u pogledu onih zahtjeva; jer oni su pravedni, ali nisu ispunjeni. Njegova ušutkanost samo napola pripada pobjedi, a napola dosadi i ravnodušnosti, koja je obično posljedica stalno poticanog očekivanja i neizvršenog ispunjenja obećanjā.

§15 U pogledu sadržaja oni drugi¹⁷ zacijelo sebi ponekad i te kako olakšavaju to da imaju veliku raširenost. Oni dovlače na svoje

¹⁶ A: „su“

¹⁷ A: „oni prvi“

tlo hrpu materijala, naime ono već poznato i sređeno, i baveći se poglavito posebnostima i kuriozitetima, čini se da tim više posjeduju ono preostalo s čime je znanje na svoj način već završilo, da ujedno vladaju također onim još neuređenim i da time sve podvrgavaju apsolutnoj ideji, za koju se čini da je na taj način u svemu spoznata i da je uznapredovala do obuhvatne znanosti. Promotri li se ta obuhvatnost pobliže, pokazuje se kako ona nije uspostavljena time što je jedno i isto različito oblikovalo samo sebe, nego je ona bezoblično ponavljanje jednog i istog, koje je samo izvana primijenjeno na različit materijal pa dobiva dosadan privid različitosti. Ideja koja je doduše za sebe istinita, ostaje ustvari uvijek samo na svojem početku ako se razvitak ne sastoji ni u čemu drugom doli u takvom ponavljanju iste formule. Jedna nepokrenuta forma koju znajući subjekt vodi uokolo po onom postojećem, materijal izvana uronjen u taj mirujući element, to nije, jednako kao ni proizvoljne dosjetke o sadržaju, ispunjenje onoga što se zahtijeva: naime bogatstvo koje iz sebe proizlazi i razlika likova koja samu sebe određuje. Štoviše, ono je jednobojni formalizam koji dopire samo do razlike materijala i to zato jer je taj već pripremljen i poznat.

§16 Pritom on proglašava tu monotonost i apstraktnu općenitost onim apsolutnim; on uvjerava da je biti nezadovoljen u njoj¹⁸ nesposobnost domoći se apsolutnog stajališta i čvrsto se njega držati. Ako je prazna mogućnost da se nešto sebi predstavi i¹⁹ na neki drugi način inače dostajala za opovrgavanje neke predstave i ako je ista ta puka mogućnost, opća misao, imala također svu pozitivnu vrijednost zbiljskog spoznavanja, mi i ovdje isto tako²⁰ vidimo da je općoj ideji u toj formi nezbiljnosti pripisana sva vrijednost, a da iščezavanje onog razlučenog i određenog, ili štoviše ono dalje nerazvijano i na njemu samome neopravdano bacanje istoga u ponor onog praznog, važe kao spekulativan način promatranja. Promatrati bilo koje postojanje kako ono jest u onom *apsolutnom*,

¹⁸ „biti nezadovoljen u njoj“ – A: „nezadovoljenost s njom“

¹⁹ „i“ nedostaje u A

²⁰ A: „upravo tako“

ovdje se ne sastoji ni u čem drugom doli u tome da se kaže kako se sada doduše o njemu govorilo kao o nekakvome nešto, ali u onom apsolutnom, u $A=A$, nečeg takvog ipak uopće nema, nego da je u njemu sve jedno. Ovo jedno znanje, da je u apsolutnome sve jednako, suprotstaviti spoznaji koja razlučuje i koja je ispunjena ili traži i zahtijeva ispunjenje, ili ono njegovo *apsolutno* izdavati za noć u kojoj su, kako se običava reći, sve krave crne, naivnost je praznine pri spoznaji. – Formalizam na koji se filozofija novijeg vremena tužila i kojemu se izrugivala, a koji se u njoj samoj opet proizveo, neće nestati iz znanosti čak i ako je njegova nedostatnost poznata i osjećana, sve dok spoznavanje apsolutne zbiljnosti sebi potpuno ne razjasni svoju narav. – S obzirom na to da opća predstava, ako prethodi onomu što je pokušaj njezina izvođenja, olakšava njegovo shvaćanje, ovdje je korisno naznačiti nešto približno o tome, ujedno s nakanom da se tom prilikom otklone neke forme čija je uobičajenost zapreka filozofijskom spoznavanju.

§17 Prema mojem uvidu, koji se mora opravdati samo²¹ prikazom samog sistema, sve je na tome da se ono istinito shvati i izrazi ne kao *supstancija*, nego isto toliko kao *subjekt*. Ujedno valja primijetiti da supstancijalnost u sebi jednako toliko uključuje ono opće, ili *neposrednost znanja* samog, kao i²² onu koja je *bitak* ili *neposrednost za znanje*. – Ako je shvaćanje Boga kao jedne supstancije rasrdilo doba u kojem je ta određenost bila izrečena, razlog je tomu bio dijelom u instinktu da je u tome samosvijest samo potonula a nije očuvana, a dijelom je suprotnost, koja se čvrsto drži mišljenja kao mišljenja, *općenitost* kao takva²³, ista jednostavnost ili nerazlučena, nepokrenuta supstancijalnost; i treće, ako mišljenje sjedini sa sobom bitak supstancije²⁴ i neposrednost ili zor shvati kao mišljenje, onda se radi još o tome ne pada li taj intelektualni zor opet natrag u tromu jednostavnost pa samu zbiljnost prikazuje na nezbiljski način.

²¹ „samo“ nedostaje u A

²² „samog, kao i“ – A: „kao“

²³ „kao takva“ nedostaje u A

²⁴ A: „supstancije kao takve“